

MUNI Law Working Paper Series
David Kosař & Radim Polčák, Co-Editors in Chief

MUNI Law Working Paper 2017.07

Ivana Kudláčková

AUTONOMNÍ ZBRANĚ: PANDORINA SKŘÍŇKA?

December 2017/ Prosinec 2017

Masaryk university * Law Faculty * Brno * Czech Republic
MUNI Law Working Paper Series can be found at:
<http://workingpapers.law.muni.cz/content/en/issues/>

All rights reserved.
No part of this paper may be reproduced in any form
without permission of the author.

*

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část tohoto working paperu nesmí být v jakékoliv formě
reprodukována bez souhlasu autora.

MUNI Law Working Paper Series

ISSN 2336-4947 (print)

ISSN 2336-4785 (online)

Copy Editor: Adam Blisa

© Ivana Kudláčková 2017

Masarykova univerzita,

Právnická fakulta

Veveří 70, Brno 611 70

Česká republika

Abstrakt

Autonomní zbraně, jež lze chápat jako zbraně schopné útoku bez nutnosti lidského zásahu, vzbuzují otázku, zda jsou schopné dostát požadavkům mezinárodního humanitárního práva. Tento příspěvek si klade za cíl poukázat na právní aspekty tohoto problému, které si žádají naléhavou pozornost.

Klíčová slova

Autonomní zbraně, mezinárodní humanitární právo, dodatkový protokol I., proporcionalita, rozlišování, autonomie

Doporučená citace:

Kudláčková, Ivana, 'Autonomní zbraně: Pandořina skříňka?' (2017), MUNI Law Working Paper No. 2017.07, dostupné z: <http://workingpapers.law.muni.cz/dokumenty/42529>.

Abstract

Autonomous weapons as weapons capable of selecting and attacking targets without human intervention raise the question of whether they could comply with international humanitarian law. This working paper takes a legal perspective with the purpose to illustrate autonomous weapons as an issue calling for urgent attention.

Keywords

Autonomous Weapons, International Humanitarian Law, Additional Protocol I, proportionality, distinction, autonomy

Doporučená citace:

Kudláčková, Ivana, 'Autonomní zbraně: Pandořina skříňka?' (2017), MUNI Law Working Paper No. 2017.07, available at: <http://workingpapers.law.muni.cz/dokumenty/42529>.

Author Contact Details

Ivana Kudláčková
Master's Degree Candidate, Faculty of Law, Masaryk University
Czech Republic

Email: 420533@mail.muni.cz

Kontakt na autora

Ivana Kudláčková
Studentka oboru Právo, Právnická fakulta Masarykovy univerzity
Česká republika

Email: 420533@mail.muni.cz

AUTONOMNÍ ZBRANĚ: PANDOŘINA SKŘÍŇKA?

Ivana Kudláčková

Úvod	1
1. Mezera v právní úpravě nebo pouhá interpretační výzva?	1
2. Neexistující definice: nemožnost či neochota?	4
3. Použití autonomních zbraní jako otázka práva či etiky?	5
Závěr	6

Úvod

Autonomous weapons systems (v tomto článku přeloženy jako autonomní zbraně) se na poli mezinárodních diskuzí o nejnovějších metodách vedení ozbrojených konfliktů dostávají v posledních letech do popředí. Právo ozbrojených konfliktů (taktéž označováno jako válečné právo či humanitární právo)¹ musí reagovat na technologický vývoj zbraní, který ve svém důsledku ovlivňuje dodržování norem humanitárního práva.

Tento příspěvek má opačnou strukturu než většina jiných příspěvků na obdobné téma. První část je věnována Ženevským úmluvám a jejich dodatkovým protokolům, které jsou klíčovými prameny humanitárního práva stanovující pravidla žádoucího průběhu ozbrojených konfliktů. Druhá část se zaměřuje na problematický výklad pojmu autonomní zbraně. Závěrečná část zdůrazňuje základní problémy, které vyvstávají v souvislosti s možným budoucím aktivním používáním autonomních zbraní.

1. Mezera v právní úpravě nebo pouhá interpretační výzva?

Vývoj nových zbraní je možnou překážkou dodržování norem humanitárního práva, neboť je nutné najít způsob, jak dosavadní interpretaci právních norem přizpůsobit vývoji ve společnosti, nebo je nutné vytvořit právní normy nové. Pojem autonomní zbraně nenajdeme v Ženevských úmluvách, ani v jejich dodatkových protokolech. Tato situace není překvapivá, neboť Ženevské úmluvy (tak jak je známe nyní) pochází z roku 1949 a jejich protokoly pochází z let 1977 a 2005. V okamžiku tvorby právních norem není možné odhadnout směry budoucího technologického vývoje zbraní. Přesto autoři počítali s možností vzniku nových zbraní, které mohou hypoteticky „způsobit nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy nebo které nemusí být schopné rozlišit civilní a vojenské cíle“.²

¹ K základnímu vhledu do humanitárního práva vhodně poslouží především stanoviska Mezinárodního výboru Červeného kříže, například Advisory Service on International Humanitarian Law: *What is International humanitarian law?* [online] [vid. 12. 12. 2017]. Dostupné na: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/what_is_ihl.pdf

² International Committee of the Red Cross. *Review of new weapons*. [online] [vid. 12. 12. 2017]. Dostupné na: <https://www.icrc.org/en/document/review-new-weapons>

Právě požadavky omezení lidského utrpení a rozlišení cílů ozbrojených útoků tvoří jedny za základních obyčejových norem humanitárního práva.³

Dodatkový protokol I. v čl. 36 zakládá povinnost smluvním stranám při vývoji nové zbraně určit, zda v případě jejího nasazení může dojít k porušení norem stanovených nejenom dodatkovým protokolem I., ale taktéž dalšími pravidly mezinárodního práva.⁴ Tato značně striktní povinnost je ale oslabena výkladem, který sice na jednu stranu zakládá tuto povinnost, na druhou stranu stát není povinen výsledky svého šetření zveřejnit.⁵ Ostatní smluvní státy mohou alespoň požadovat informace o existenci vnitrostátního postupu v daném státě za účelem objasnění protiprávnosti nově vyvíjené zbraně.

Státy jsou ale vázány klíčovými principy humanitárního práva, které jsou uznávány jako normy mezinárodního obyčejového práva. Tyto principy významně omezují možnost používání nových zbraní. Autory je často zmiňován požadavek rozlišení mezi stranou účastnící se oprávněně ozbrojeného konfliktu a civilisty, proporcionality útoku či nutnosti aplikace preventivních opatření.⁶ Tyto kroky mají zajistit existenci prvku lidskosti při vedení ozbrojeného útoku za účelem dosažení vojenského cíle.

Lidské zacházení klade limity na možné způsoby a metody vedení ozbrojeného konfliktu.⁷ Požadavek omezení lidského utrpení na minimum se projevuje v podmínce zákazu zbraní, které již samy o sobě způsobují zbytečné útrapy a také v zákazu ubraní, které jsou sice v souladu s právem, ale mohou být použity způsobem, které potenciálně zapříčiní nadměrné utrpení.⁸ Při snaze o dosažení cíle vojenského útoku je pak možné použít takové prostředky, které jsou nezbytné k dosažení legitimního vojenského cíle (oslabení vojenských prostředků ostatních stran konfliktu) a nejsou jinak humanitárním právem zakázány.⁹

³ Mezinárodní výbor Červeného kříže zveřejnil 31. března 2005 v anglickém jazyce přehled doposud existujících obyčejových norem mezinárodního humanitárního práva, kterých je nyní 161. Přehled je též dostupný v českém jazyce. International Review of the Red Cross. *Obyčejové právo*. Díl 87, číslo 857, březen 2005. [online] [vid. 12. 12. 2017]. Dostupné na: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/czech-irrc_857_henckarts.pdf

⁴ Art. 36 - New weapons („In the study, development, acquisition or adoption of a new weapon, means or method of warfare, a High Contracting Party is under an obligation to determine whether its employment would, in some or all circumstances, be prohibited by this Protocol or by any other rule of international law applicable to the High Contracting Party.“). [online] [vid. 18. 12. 2017]. Dostupné na: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=FEB84E9C01DDC926C12563CD0051DAE7>

⁵ Srovnej odst. 1481 komentáře k čl. 36 Dodatkového protokolu I. poskytnutý Mezinárodním výborem Červeného kříže. [online] [vid. 18. 12. 2017]. Dostupné na: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=F095453E41336B76C12563CD00432AA1>

⁶ Srovnej KASTAN, Benjamin. *Autonomous Weapons Systems: A Coming Legal Singularity*. Str. 54-57. 2013 U. III. J. L. Tech & Pol'y 45 (2013). [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <http://illinoisiltp.com/journal/wp-content/uploads/2013/05/Kastan.pdf> a taktéž GRUT, Chantal. The Challenge of Autonomous Lethal Robotics to International Humanitarian law. *Journal of Conflict and Security Law*. 2012, vol. 18, issue 1, s. 10-11.

⁷ K povaze humanity a jeho role v mezinárodním právu srovnej COUPLAND, Robin. *Humanity: What is it and how does it influence international law?* 2001, vol. 83, no. 844, s. 969-989. [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-844-coupland.pdf>

⁸ KASTAN, Benjamin. *Autonomous Weapons Systems: A Coming Legal Singularity*. Str. 56. 2013 U. III. J. L. Tech & Pol'y 45 (2013). [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <http://illinoisiltp.com/journal/wp-content/uploads/2013/05/Kastan.pdf>

⁹ International Committee of the Red Cross. *Military necessity*. [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <https://casebook.icrc.org/glossary/military-necessity>

Princip rozlišování je zakotven v čl. 48 Dodatkového protokolu I.¹⁰ a dále také v čl. 50 odst. 1, čl. 51 odst. 2 a 52 odst. 1 stejného protokolu. Požadavek rozlišování civilistů a civilních objektů od vojenských cílů musí být dodržen nejenom samotným personálním aparátem, ale taktéž omezuje použití zbraní, které tohoto požadavku dostát nemohou. V případě pochybností o statusu osoby či věci je nutné k ní přistupovat jako k civilistovi, resp. civilnímu objektu.¹¹

Proporcionalita útoku je požadována čl. 51 odst. 5 písm. b) Dodatkového protokolu I., který požaduje zvážení vojenské výhody získané konkrétním útokem a případnou ztrátou na životech, zranění civilistů či poškození civilních objektů.¹² Používané zbraně tak musí být taktéž aplikovány pouze při zachování principu proporcionality. Důraz musí být kladen na slovo nadměrný, neboť humanitární právo nestanovuje výklad tohoto pojmu, a proto vyhodnocení nadměrné ztráty lidských životů či poškození objektů je stále relativní.

Posledním ze základních požadavků je zachování preventivních opatření, které napomáhají tomu, že i když v případě vyhodnocení možného účinku ozbrojeného útoku lze jeho dopady považovat za proporcionální, je i přesto potřeba využít všech proveditelných preventivních opatření tak, aby došlo k co nejmenší náhodné újmě chráněných osob a objektů. Tato povinnost se týká jak útoku samotného¹³, tak jeho dopadu¹⁴.

Na základě tohoto krátkého přehledu požadavků kladených na provedení ozbrojeného útoku lze dojít k závěru, že existuje právní rámec aplikovatelný na zbraně, které v době přijetí právních norem nebyly známy. Humanitární právo klade nekompromisní nároky vyžadující směřování technologického vývoje tak, aby nedošlo k porušení jeho norem. Autonomní zbraně především na základě čl. 36 Dodatkového protokolu I. podléhají přechodnému právnímu posouzení. Tato povinnost zavazuje všechny státy, a to bez ohledu na to, zda jsou smluvními stranami tohoto protokolu.¹⁵ Právě tato rigidita je pojistkou a možným vysvětlením toho, že v současné chvíli jsou pouze určité funkce zbraní automaticky řízené. Přesto celá tato diskuze může sloužit jako podnět k revizi současného systému.

¹⁰ Základní pravidlo říká, že „*In order to ensure respect for and protection of the civilian population and civilian objects, the Parties to the conflict shall at all times distinguish between the civilian population and combatants and between civilian objects and military objectives and accordingly shall direct their operations only against military objectives.*“ [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na:

<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=8A9E7E14C63C7F30C12563CD0051DC5C>

¹¹ Srovnej MELZER, Nils. *International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction*. s.18. Volně dostupné na:

<https://www.icrc.org/en/publication/4231-international-humanitarian-law-comprehensive-introduction>

¹² Čl. 51 odst. 5 písm. b) označuje „(...) *the following types of attacks are to be considered as indiscriminate (...): (b) an attack which may be expected to cause incidental loss of civilian life, injury to civilians, damage to civilian objects, or a combination thereof, which would be excessive in relation to the concrete and direct military advantage anticipated*“: [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na:

<https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=4BEBD9920AE0AEAEC12563CD0051DC9E>

¹³ Čl. 57 Dodatkového protokolu I. [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=50FB5579FB098FAAC12563CD0051DD7C>

¹⁴ Čl. 58 Dodatkového protokolu I. [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=C995BF5C5BCFB0E2C12563CD0051DDB2>

¹⁵ Srovnej International Committee of the Red Cross Geneva, January 2006. *A Guide to the Legal Review of New Weapons, Means and Methods of Warfare: Measure to Implement Article 36 of Additional protocol I of 1977*. 2006, vol. 88, no. 864, s. 93. [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc_864_icrc_geneva.pdf

2. Neexistující definice: nemožnost či neochota?

Optimistický přístup ovšem ztěžuje neexistence jednotné a jasné definice pojmu autonomní zbraně. Významným hráčem na poli vývoje nových zbraní jsou Spojené státy americké. Jejich pojetí autonomních zbraní lze najít v pokynu ministerstva obrany, které za autonomní systém považuje takový, který po svém spuštění může vybrat a vystřelit na cíl bez dalšího zásahu lidského činitele.¹⁶ Podrobnější představu nám poskytl Mezinárodní výbor Červeného kříže, který pro efektivní setkání expertů zabývajících se technickými, vojenskými, právními a humanitárními aspekty autonomně řízených zbraní pracoval s definicí „zbraní, které mohou nezávisle vybrat a zaútočit na cíl, resp. jejich autonomie spočívá v rozhodujících funkcích, jako je získávání, sledování, výběr a zaútočení na cíl.“¹⁷ Od takovýchto zbraní je nutné odlišit drony, které nejsou plně autonomní, neboť jsou to vzdáleně řízená letecká vozidla.¹⁸

Autonomie je jedním z klíčových termínů celé problematiky. Autonomii lze chápat v našem kontextu nejméně ve dvou významech. Na jedné straně tím může být charakterizována schopnost existovat a provádět operace bez vnějšího dozoru. Zároveň lze autonomii vnímat v kontextu automatizace, kterou si můžeme představit jako naprogramování pravidel do operačního systému zbraně, která na základě předem stanovených parametrů zaměří a zaútočí na daný cíl.¹⁹ Pak si lze představit zbraň, která má v sobě přednastaveno, že v případě zaměření objektu určitých rozměrů zaútočí. Jednou započatý útok ale již nelze pozastavit, a to ani zásahem lidské činnosti. Lidský prvek je přítomen ve fázi předvýběru parametrů a určení cílů útoků, samotné provedení útoku je posléze plně autonomní, lze použít i termínu automatizované.

Dalším klíčovým termínem je výběr, a to výběr cíle útoku. Výběr může být chápán v užším pojetí jako rozpoznání cíle, tedy onen okamžik, který předchází již konečnému započetí útoku. V širším pojetí je to delší rozhodovací proces zahrnující taktéž plánování. Přestože se to může zdát jako nepodstatná nuance, může mít rozhodující význam. Pokud se totiž mezinárodní společenství přikloní k širšímu pojetí, pak výběr cíle v sobě zahrnuje lidský faktor, neboť autonomní zbraň musí být z podstaty věci předvybavena systémem, který ji umožní rozpoznat podnět přijímaný z okolí jako cíl útoku. V takovém případě pak autonomní zbraně neoperují ve vakuu, a to z důvodu rozsáhlého plánovacího procesu, který přechází onomu poslednímu kroku rozpoznání cíle. Tento přístup může výrazně ovlivnit odpovědnost za použití autonomních zbraní, které poruší normy humanitárního práva.

Posledním diskutovaným pojmem je lidský zásah, resp. jeho absence. Limity působení lidského jedince jsou v systému autonomních zbraní největší neznámou. Na celý systém autonomních zbraní je potřeba nahlížet ve spojitosti s lidským činitelem, neboť ten je původně spouštěčem jejich existence. Pokud se s ohledem na vývoj diskuze o autonomních zbraních přikloníme k názoru, že je třeba autonomní a poloautonomní systémy zbraní navrhovat tak, aby bylo

¹⁶ Department of Defense. Directive no. 3000.09. *Autonomy in Weapon Systems*. s. 13. [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <https://cryptome.org/dodi/dodd-3000-09.pdf>

¹⁷ International Committee of the Red Cross. *Autonomous Weapon Systems. Technical, military, legal and humanitarian aspects*. Expert meeting. Geneva, Switzerland 26th to 28th March 2014. s. 7. [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <https://www.icrc.org/en/document/report-icrc-meeting-autonomous-weapon-systems-26-28-march-2014>

¹⁸ K praktickému pochopení dronů s jistou nadsázkou může posloužit shlédnutí filmu Eye in the Sky (2015).

¹⁹ Srovnej EKELHOF, Merel A. C. Complications of a Common Language: Why it is so Hard to Talk about Autonomous Weapons. *Journal of Conflict and Security Law*. 2017, vol. 22, issue 2. s. 325.

umožněno vykonávat odpovídající úroveň lidského úsudku nad použitím síly²⁰, pak ještě není mezinárodní společenství připraveno na reálné využívání autonomních zbraní, neboť stále není zodpovězena otázka, jak a v jaké míře by byl lidský úsudek zastoupen. Přesto, že otázka použití síly není upraveno humanitárním právem, je s ním významně spjata.

3. Použití autonomních zbraní jako otázka práva či etiky?

Celou problematiku dále ztěžuje nejistota, zda autonomní zbraně mohou splnit požadavky uvedeny v první kapitole tohoto příspěvku.

Tyto zbraně nejsou samy o sobě plánovány tak, aby způsobily zbytečné útrapy, naopak jsou konstruovány tak, aby možné utrpení co nejvíce snížily.²¹ Odpůrci se ale především opírají o argument určité dehumanizace řešení ozbrojených konfliktů. Zastávají názor, že právo jako normativní systém potřebuje lidský úsudek, který zajistí řádnou interpretaci v mezích dovoleného a žádoucího. Právě lidský faktor může být vnímán jako záchranná brzda, která při výkladu právních norem zajistí ono propojení s člověkem, jehož chování má být právem regulováno. Pro lidské jedince tak může být bagatelizována otázka usmrcení, neboť s ní nebudou přímo v kontaktu jako v dosavadních ozbrojených konfliktech. Zastánci autonomních zbraní naopak ono odlidštění zbraní vítají, neboť se tím snižuje počet obětí v porovnání s používáním zbraní, jež jsou obsluhovány lidmi.

Otázka nezbytnosti útoku není tolik kontroverzní, protože autonomní zbraně jsou vhodným nástrojem k oslabení vojenských prostředků protistran v konfliktu. Přesto je nutné poukázat na fakt, že vyhodnocení nezbytnosti zásahu vůči člověku nebo objektu je součástí širšího pojetí vyhodnocovacího procesu (viz výše druhá kapitola) a autonomní zbraně vystupují jako jeden z článků kompletního řetězce vojenských operací. Autonomní zbraň ale není schopna hodnotit činnost jiných zbraní a tyto podněty používat při vlastním posouzení situace a určení nezbytnosti dalšího útoku.

Dodržení principu odlišnosti je dle mého názoru největší slabinou autonomních zbraní. Navrhovaným řešením je umožnění útoku pouze vůči zbraním, nikoli vůči lidem samotným nebo též použití autonomních zbraní v prostoru, kde lze tvrdit, že se lidé nevyskytují.²² Posledně navrhovaný postup ovšem předpokládá zapojení lidského úsudku při hodnocení situace. Obdobně je doposud přístupováno též k dodržení principu proporcionality, neboť proporcionalita zásahu by měla být hodnocena v souvislosti s celou vojenskou operací jejíž je jednotlivý útok vedený autonomní zbraní součástí.

²⁰ Srovnej Department of Defense. Directive no. 3000.09. *Autonomy in Weapon Systems*. s. 2. [online] [vid. 20. 12. 2017]. Dostupné na: <https://cryptome.org/dodi/dodd-3000-09.pdf>

²¹ KASTAN, Benjamin. *Autonomous Weapons Systems: A Coming Legal Singularity*. Str.62. 2013 U. III. J. L. Tech & Pol'y 45 (2013). [online] [vid. 6. 1. 2018]. Dostupné na: <http://illinoisjltip.com/journal/wp-content/uploads/2013/05/Kastan.pdf>

²² KASTAN, Benjamin. *Autonomous Weapons Systems: A Coming Legal Singularity*. Str. 60-61. 2013 U. III. J. L. Tech & Pol'y 45 (2013). [online] [vid. 6. 1. 2018]. Dostupné na: <http://illinoisjltip.com/journal/wp-content/uploads/2013/05/Kastan.pdf>

Závěr

Autonomní zbraně jsou doposud pouze cílem debat, při nichž se lze setkávat s dvěma hlavními názorovými skupinami. První z nich preferuje absolutní zákaz používání autonomních zbraní, neboť v současném právním rámci nejsou schopné dostát požadavkům humanitárního práva. Opačná názorová skupina považuje tento přístup za příliš razantní a zjednodušující, neboť se jedná o přirozený technologický vývoj na nějž by právo mělo reagovat.

Klíčovým problémem je právě přístup k emocím a jejich roli v humanitárním právu. Na straně jedné mohou být autonomní zbraně přesnější, neboť jsou osvobozeny od působení stresových situací, které mají vliv a rychlé vyhodnocení situace. Na straně druhé je doposud nemožné přizpůsobit autonomní zbraně požadavkům empatie a soucitu, které jsou lidskému rozhodování při aplikaci právních norem stále vlastní. Množství nezodpovězených a nevyřešených překážek tak doposud brání efektivnímu posunu v právním zakotvení autonomních zbraní.

* * *